

avtor misli, ko piše, da je prišlo na Koroškem po deportaciji slovenskih družin do »nemirov«, da pa je zavladal precejšen nemir in še večja potrtoost, pa je jasno razvidno iz žandarmerijskih poročil. Povsem prav je, da Baum opozarja, da je jezik obtožnice in je jezik drugih pisnih gradiv, »jezik represivnega sistema«, zato je nerazumljivo, da to besedišče, sicer redko, uporablja tudi sam (str. 46).

Nedvomno je Dnevnik Tomaža Olipa pomemben pomnik odporništvu, kot je v Sklepni besedi zapisal Valentin Inzko, ki je obenem podčrtal pomemben prispevek »malih ljudi« v odporu proti nacizmu. Založba je poskrbela za lepo in vsebini primerno obliko knjige.

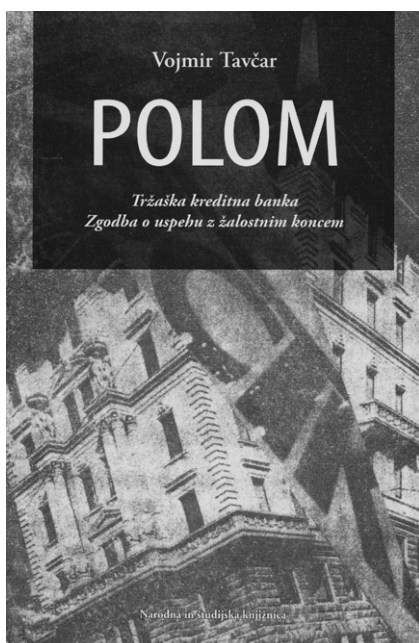
Avguštin Malle

Vojmir Tavčar: Polom. Tržaška kreditna banka – Zgodba o uspehu z žalostnim koncem, Narodna in študijska knjižnica, Trst 2011, 437 strani.

Leta 1947 v Trstu rojeni Vojmir Tavčar se je kot novinar pri Primorskem dnevniku do upokojitve leta 2007 ukvarjal predvsem z družbenimi problemi in z italijansko politiko. Poleg spremljanja problematike narkomanstva in prestopništva ter ukvarjanja z novejšo zgodovino je veliko pisal tudi o dnevno-političnem dogajanju in o pojavu terorizma v Italiji. Leta 1976 je za Primorski dnevnik poročal o posledicah potresa v Beneški Sloveniji, leto pozneje pa je s skupino tržaških novinarjev ob mednarodnem shodu psihiatrov skrbel za bilten »Il circuito del controllo«.

V osemdesetih letih dvajsetega stoletja je pri časopisni agenciji Alpe Adria skrbel za obveščanje italijanskih medijev o življenju, delu in ciljih slovenske manjšine v Italiji. Leta 1982 je prejel priznanje Društva novinarjev Slovenije. Na začetku devetdesetih let je bil odgovorni urednik Primorskega dnevnika, od novembra 1992 do leta 1995 pa dopisnik iz Rima za Primorski dnevnik in Republiko. Je tudi sourednik dvojezičnih publikacij o Egonu Krausu in o zgodovini Padrič Utrip pod gričem – La vita sotto il colle.

Tavčarjeva knjiga »Polom. Tržaška kreditna banka – Zgodba o uspehu z žalostnim koncem«, ki je izšla leta 2011 pod okriljem tržaške Narodne in študijske

knjižnice, je posvečena zgodovini Tržaške kreditne banke (dalje TKB) od ustanovitve prek krize do likvidacije. Obsega 437 strani in ob spremni besedi, seznamu kratic, navedbi virov in literature vsebuje tri glavne dele. Tavčarjevo strokovno delo temelji na arhivskem gradivu, na dokumentih sodne preiskave in procesa, na pričanju nekaterih bivših uslužbencev banke in na časopisnih poročilih. Avtor je celotno dogajanje skušal postaviti v zgodovinski okvir. Opisuje pritiske iz Italije in Slovenije, ki jim je bila izpostavljena TKB, obenem pa opozarja na napake vodstva banke in vodstva tako imenovanega organiziranega gospodarstva. Knjigi dajejo dodatno težo tabelarni prikazi in obsežno fotografsko gradivo. V prvem delu avtor osvetli prve korake, rast in padec TKB. Drugi del vsebuje številne intervjuje z ljudmi, ki so bili na tak ali drugačen način povezani z delovanjem banke (npr. intervju s članom upravnega sveta, z deželnim svetnikom, s predsednikom Slovenske kulturno-gospodarske zveze, z generalnim direktorjem banke, z guvernerjem Banke Slovenije itd.). V zadnjem poglavju drugega dela avtor strne misli in ugotovitve, ki, kot pravi, »nočejo biti absolutna resnica, ampak samo vtisi novinarja, ki se je »pregrizel« skozi kopico sodnega in drugega arhivskega gradiva in ki je govoril z nekaterimi od takratnih upravnikov in uslužbencev TKB kot tudi z vidnimi predstavniki političnega in gospodarskega dogajanja«. V tretjem delu med drugim najdemo najpomembnejša pričanja v procesu o zadevi TKB, razsodbi sodnika Truncellita in sodni poziv likvidatorjem upraviteljem. Na koncu zadnjega dela je priložen še seznam osebja banke in članov upravnih svetov ter nadzornih odborov.

TKB je okenca svojega sedeža odprla 12. oktobra leta 1959. Dobri dve leti po ustanovni skupščini 22. julija leta 1957, kar je bila posledica zamud pri gradnji. Začetno glavnico so poleg ustanovnih članov vplačali tudi nekateri tržaški podjetniki in zasebniki. Kot piše Tavčar, je del glavnice prišel kot vojna odškodnina in kot pomoč iz Slovenije, del kapitala pa je prišel iz privatnega sektorja. Poslovanje je bilo na začetku skromno, a je postopoma raslo in krog strank se je počasi večal. TKB je bila od ustanovitve sestavni del organiziranega (uporabljala sta se tudi izraza neprivatno ali družbeno) gospodarstva Slovencev v Italiji, saj je večina delničarjev spadala med zaupnike, ki so bili samo formalni lastniki delnic, ki so jim bile zupane v varstvo. Za razvoj banke, katere poslovanje je bilo dolgo let omejeno samo na Tržaško, sta bili odločilni leti 1972 in 1976. Leta 1972 je banka pridobila prvo dovoljenje za poslovanje s tujino, štiri leta pozneje pa je bila priznana za »banca agente«, kar ji je omogočilo opravljanje vseh deviznih poslov. »Za banko, ki je hotela biti posrednica med italijanskim trgom in slovenskim oziroma jugoslovanskim zaledjem, je bila ta pridobitev odločilna,« piše avtor. V drugi polovici sedemdesetih in v osemdesetih letih dvajsetega stoletja so cveteli posredniški trgovski posli. Poleg tržaškega avtonomnega računa, ki je bil odprt v Italiji, je obstajal še goriški avtonomni račun, ki ga je neposredno vodila Banka Slovenije, partnerka Banke Italije. Omenjena računa sta bila za Jugoslavijo okno v Evropo in svet (prosta blagovna menjava). Poslovanje na obeh računih je vplivalo na pospešitev rasti zamejskega gospodarstva in stopnja zaposlenosti slovenske manjšine je v tej dobi dosegla najvišjo raven. Veliko je k rasti banke pripomogla tudi pridobitev izplačevanja ita-

lijanskih državnih pokojnin jugoslovanskim državljanom. S to storitvijo je banka začela leta 1988, do te vrste pokojnine pa so bili upravičeni jugoslovanski državljani, ki so bili do konca druge svetovne vojne italijanski državljani. Ocena inšpekcije Banke Italije, ki je obiskala TKB leta 1991, je bila kritična in je opozorila na vrsto pomanjkljivosti v poslovanju banke. Kljub temu da je bila banka ustanovljena z mednarodnim sporazumom, da je bila banka slovenske manjšine in da je imela pomembno vlogo predvsem v blagovnem prometu z vzhodnoevropskimi državami, so napotki inšpektorjev izražali željo, »da bi se banka z boljšo organizacijo utrdila in da bi bilo njeno poslovanje še bolj učinkovito«. Po tem poročilu se je upravni svet odločil za dokapitalizacijo. Ena od teh se je po letu 1991 zgodila tudi leta 1992, ko je bil kapital znova povišan za 50 milijard tedanjih lir. Povišanje naj bi izpeljali v dveh stopnjah. V prvi, leta 1992, so dvignili kapital na 35 milijard lir, v drugi, leta 1994, pa na 50 milijard lir. Ob osamosvojitvi Slovenije in uvedbi tržnega sistema so slovenski zamejski gospodarstveniki v Furlaniji - Julijski krajini ocenili, »da to ponuja možnost novega gospodarskega sodelovanja z matico in možnost naložb tudi v sami matični državi«. K temu jih je pripeljala tudi ugotovitev, da sta bili nemško in avstrijsko gospodarstvo zelo dinamični v izkoriščanju možnosti, ki jih je ponujala samostojna Slovenija, medtem ko je bila Italija sorazmerno previdna. Takšno razmišljanje je v Sloveniji naletelo na odpor in na pomisleke. Snovalce teh idej so v Sloveniji sprejeli kot »nevarne tuje konkurente«. Vendar po avtorjevem mnenju ni šlo samo za konkurenco. Po njegovem mnenju odnosi med slovenskimi pomladnimi strankami in Slovensko kulturno-gospodarsko zvezo že od samega začetka niso bili idilični zaradi vezi, ki jih slednja imela z razpadlo jugoslovansko socialistično oblastjo. V nadaljevanju avtor omenja projekte Safti (zamejska finančna družba), ki so bili zelo napadani, najostrejša faza napada na Safti in na podjetja, ki so bila z njo povezana, pa je sovpadala z obdobjem orožarske afere v Slovenji. Potem ko sta si po inšpekciji Banke Italije leta 1991 upravni svet in direkcija TKB prizadevala, da bi dokapitalizirala banko tudi tako, da bi privabila nove zasebne vlagatelje in najela podrejeno »podrejeno posojilo« pri Banci Popolare di Brescia, ki je po takratnih pravilih veljala za kapital, in potem ko se je v Sloveniji začela prej omenjena medijska kampanja in gonja proti družbi Safti ter tako imenovani udbomafiji, se je leta 1994 zgodila inšpekcija Banke Italije v goriški Kmečki banki. Če je bila inšpekcija v tej banki nekako pričakovana, pa je bila ponovna inšpekcija tudi v TKB »prava strela z jasnega«. Kot beremo, so inšpekcije Banke Italije potekale skoraj sočasno v treh slovenskih bankah, »v katerih so v vodstvenih organih imeli večino levičarsko usmerjeni predstavniki manjšine«. Jasnih dokazov o tem, da je ponovna inšpekcija v TKB leta 1994 sodila v okvir širšega načrta o rušenju stebrov organiziranega gospodarstva Slovencev v Italiji, ni, nobenega dvoma pa po Tavčarjevem mnenju ni o tem, da je bila ponovna inšpekcija v banki posledica inšpekcije v Kmečki banki. Po mnenju šefa inšpekcijske službe Banke Italije je inšpekciji botrovala tudi ugotovitev, da so se med delničarji pojavljale osebe, ki so veljale za slamnate može finančne družbe Safti. Inšpekcijsko poročilo je bilo zelo kritično in tako v direkciji TKB kot tudi v vodstvu Safti so se bali, da bo

Banka Italije odredila komisarsko upravo, saj bi to lahko bil prvi korak, po katerem bi slovenskim delničarjem postopno odvzeli upravo banke, nato pa še lastništvo. Generalni direktor TKB je v strahu pred tem iskal pomoč pri guvernerju Banke Slovenije in med drugim tudi pri Giuliju Camberju, enem od najvidnejših voditeljev tržaške desničarske Liste za Trst, ki je bil izvoljen v parlament. Slednji je za posredovanje v Rimu zahteval zajeten kup denarja. Ko je po inšpekciji leta 1994 Banka Italije odredila, naj TKB sprejme med svoje delničarje italijansko banko, ki bi prevzela vodilno vlogo, je to storila Banca Popolare di Brescia, ki pa ni dolgo ostala v Trstu. Kaplja čez rob za to so bila »nevknjižena jamstva«. Zanimivo je, da za celotni obseg neregistriranih jamstev celo slovenski člani zadnjega upravnega sveta niso vedeli. Zatem se je v napore za sanacijo banke vključilo tudi Slovensko deželno gospodarsko združenje, a žal neuspešno.

Z odlokom Zakladnega ministrstva z dne 8. oktobra 1996 sta bila razpuščena upravni svet in nadzorni odbor TKB, sočasno so bila preklicana vsa pooblastila tudi vodstvenemu osebju in funkcionarjem. Uvedena je bila komisarska uprava in stvari so zatem šle samo še navzdol. 21. novembra 1996 je banka s strani italijanskega ministra za gospodarstvo dobila preklic za poslovanje in uvedena je bila njena prisilna upravna likvidacija. Likvidacijski postopek še sicer leta 2010 ni bil končan. Nekateri celo menijo, da se, dokler ne bo palača na Oberdankovem trgu, ki jo je banka svoj čas kupila, da bi tam uredila svoj novi sedež, prodana, postopek likvidacije ne more skleniti. Sodna preiskava o zadevi TKB je trajala nekaj let, a »od začetnih hudih obtožb ni ostalo veliko na koncu postopka«. Leta 2002 je bil namreč korenito spremenjen zakonski okvir in med drugim je bilo z njim odpravljen kaznivo dejanje prikazovanja lažnih bilanc. Slednje je po novem postalo le administrativni prekršek, tako da za to dejanje ni bila več zagrožena zaporna kazen, ampak le denarna globa. To pa je po oceni tožilca Tita »olajšalo pristop k alternativnim sodnim postopkom, kot so dogovorne kazni (paktiranje)«.

Vzroki, ki so banko v sredini devetdesetih let pahnili v krizo in končni propad, so številni. Eden od njih je vsekakor tudi razpad SFRJ. Z njim se je delokrog in delovanje banke v Italiji razširil, kar je bilo nujnost manjšine, saj bi sicer, kot je menil nekdanji generalni direktor banke Vito Svetina, njeno gospodarstvo tvegalo, da bi ga upad prometa v Jugoslaviji zadušil. Po mnenju Svetine pa je to banki tudi koristilo, »saj bi bil njen razvoj zavrt, če bi v spremenjenjih razmerah ohranila videz manjšinske banke«. Tavčar vendarle razloge za preusmeritev na italijanski trg vidi tudi v politiki, med drugim je padec berlinskega zidu vplival na oslabitev moči Komunistične partije Italije. Posledično je Slovenska kulturno-gospodarska zveza iskala večjo oporo pri italijanski socialistični stranki in pri Krščanski demokraciji. Razloge za propad banke je mogoče iskati tudi v zahtevah Banke Italije, v spornih naložbah in posojilih, v nesprejetju s strani italijanskih oblasti in v napačnem odzivu slovenskih oblasti, ki se niso odločile za odkup TKB in so s tem »dovolile«.

prevzem italijanski banki Antoniana Veneta.¹ Kot meni Vojmir Tavčar, bi »v tistem času za rešitev TKB lahko odločilno posredovala Slovenija, saj je Nova ljubljanska banka imela možnost, da odkupi del glavnice in da dokapitalizira TKB«, a slovenska vlada za to ni kazala interesa. Na tem mestu se mi zdi primerno omeniti odgovor dolgoletnega guvernerja Banke Slovenije, ki ga je dal v intervjuju, ki ga je mogoče prebrati v knjigi. Dejal je, »da je bila TKB glede na mednarodno kreditno pravo italijanska banka in je bila tako imenovana domača pravna oseba«, kar pomeni, da ni bila pod nobeno »ingerenco tuje države in da je bila z vidika kontrole pod popolno kontrolo Banke Italije in ne Banke Slovenije, ker je kapital v banki irelevanten za kontrolo banke«. Arhar je še dodal, da pa je glede na to, da je bila banka v lasti manjšine, vidik Slovenije do TKB vedno razumel kot skrb matične države Slovenije in da je, kot je njemu znano, vodstvo banke dejansko pri matici prek vlade in na koncu tudi prek državnega zbora dobiti materialno podporo za dokapitalizacijo. Kot že omenjeno, te podpore ni dobila. Ne glede na vse nosi vsekakor del odgovornosti po avtorjevem mnenju tudi vodstvo banke, ki je storilo dve strateški napaki, in sicer niso predvideli možnosti tako hitrega razpada Jugoslavije in da bodo v Sloveniji »ostali osamljeni, pravzaprav tarča ostrih napadov«. Poleg tega je bilo tudi veliko napak v samem poslovanju banke. Posebej sporno je bilo dodeljevanje visokih (slabih) kreditov. TKB naj bi po poročilu inšpektorjev Banke Italije 13 strankam priznala visoke kredite, ki so presejali 15 odstotkov premoženja banke. Zanimiv je podatek, da je finančna družba oziroma skupina Safti imela precejšen delež glavnice banke in da jo je v upravnih telesih banke zastopalo več upravnikov. Pomenljiv je podatek, da naj bi omenjena družba imela v banki za 84,7 milijarde lir rizičnih kreditov.

Tematika, ki jo obravnava knjiga »Polom. Tržaška kreditna banka – Zgodba o uspehu z žalostnim koncem«, bo vsekakor prispevala k osvetlitvi problematike TKB, a kot je zapisal Milan Pahor v spremni besedi knjige, ni rečeno, da je »s to knjigo celotna zadeva zaključena«, saj se bo morda še kdo našel, ki bo k vsemu napisanemu želel še kaj dodati. Kot lahko preberemo, »cilj knjige ni izzvati neke vrste izvensodnega procesa, ampak spodbuditi soočanje s tisto bližnjo preteklostjo, ki je ni mogoče enostavno pomesti pod preprogo«. Zlom TKB jeseni leta 1996 je za slovensko skupnost v Italiji pomenil tragičen in boleč trenutek, ki še po več kot 15 letih ni popolnoma pozabljen. Nasprotno, njegove posledice so še vedno občutne, o njem se še vedno krešejo mnjenja in zato je knjiga Vojmirja Tavčarja izjemno dobrodošla, saj njen izid pomeni velik korak naprej k razumevanju nastanka, delovanja in bridkega konca banke.

Aleksander Lorenčič

¹ Nekdanji direktor Nove tržaške kreditne banke, ki je nastala na pogorišču TKB, Gianluigi Baldassi, je dejal, da je banka Antoniana Veneta odkupila samo del kreditov v višini 175 milijard lir, da bi v čim večji meri omogočila plačilo upnikov. S tem je povezana tudi ustanovitev podjetja v San Marinu, saj banka Antoniana Veneta ni mogla prevzeti nase vseh kreditov.